

HİLMİ ZİYA HOCAMIZ..

Nihat ERİM

Kişiliğin belirip olgunlaşmasında lisede geçen yılların etkisi nedir?

Bu soru zaman zaman zihnimde uyanır. Hemen gözümün önünde Galatasaray'da geçirdiğim on iki yılın hocaları canlanır: Hilmi Ziya Ülken, İsmail Habip Sevük, Mükrimin Halil Yinanç, Refet Avni, Halit Bey, Mösyö Bayen, Fuat Baymur ve ötekiler.. Şimdi her biri ebedi uykularında olan seçkin kişiler.

Adlarını hemen sıralayabildiklerim arasında, Hilmi Ziya Ülken ve İsmail Habip Sevük beni en çok etkileyen iki insan olmuşlardı. Kişiliklerimizin oluşmasında ötekilerin katkıları da hiç kuşkusuz inkâr edilemez. Fakat ikisinin payı büyüktür.

Hilmi Ziya Ülken, bizim sınıfa sosyoloji okuturdu. Onun, dersleri yanında, dikkat çeken özelliği vardı:

Yaşından da genç gösteren bir yüzün üstünde, geniş alını, sevimli görünümü, cana yakınlığı.

Hocamız ile derslerinin dışında da konuşmaktan zevk alırdık. Öğrencilerine karşı soğuk, yabancı, uzak değildi. Tersine, kendisine sokulmak isteyenlere cesaret verirdi. Çalışkanlığına, parlak zekâsına, geniş bilgisine bizler hayrandık. Ona sokakta rastladığımız zamanlarda da elinde ya bir kitap, ya da bir dergi bulunurdu. Tramvayda bile vaktini ziyan etmez, okurdu. Her hali ile öğrenme, bilgisini genişletme atılımı içinde yaşadığı izlenimi uyandırırdu.

Benim yüksek öğrenim için kafamda oluşturduğum planı değiştirmemde Hilmi Ziya Hocamın etkisini unutamam.

1933'de lise bitirme (bakalorya) imtihanlarımızı başarı ile verip Galatasaray'dan diploma aldığımız günlerde idi. Bir kaç arkadaş bir lokantada Hoca ile rastlaştık. Her birimize gelecek için düşüncelerimizi, planlarımızı sordu. Ben, yüksek öğrenim yapmak üzere Avrupa'ya gitmeyi tasarlıyordum. Bunu söyledim.

Hoca, itiraz etti. Bu yanlış bir adım olur, dedi. Üniversiteyi kendi memleketinde bitir, sonra ihtisas, doktora için istediğin yere git. Hem yaş bakımından, hem de öğrenme yönünden buna ihtiyaç vardır, dedi. Yurt dışına çok erken gidenlerin kimisi oralarda kalıyor, o toplumlar içinde kayboluyor. Kimisi de yolunu şaşırıp, hiçbir olumlu sonuç almadan dönüp geliyor. Sen kendini bu tehlikeye sokma. Sana öğütüm budur, dedi.

Onun nasihatını kulak arkasına atamazdım. Düşünmeye başladım. Yirmi bir yaşında idim. O dönemde üniversite reformu yapıyordu. Prof. Malch İsviçre'den çağırılmış ve bu iş ona bırakılmıştı. Hukuk Fakültesi üç yılda bitirilebiliyordu. Hukukçu olmak istiyordum. Demek ki yirmi dört yaşında üniversiteyi bitirebilecektim. Sonra üç yıl doktora yapmaya ayırsam, yirmi yedi yaşında hayata atılabilecektim. Yirmi yaş civarında, gençlerin bir aceleciliği oluyor. Sanki geç kalmış gibi bir an önce okumayı tamamlayıp, diplomayı cebe koyarak, hayata atılmak istiyor. Ben de bunlardan biriydim. Ama, Hilmi Ziya Hocamın öğütleri de benim için çok önemli idi.

Kararımı verdim. İstanbul Hukuk Fakültesi'ne yazıldım. Sonra doktora için Paris'e gittim. Hilmi Ziya Ülken, yanılmıyorsam 1937 yılında bir toplantıya katılmak üzere oraya gelmişti. Rastlaştık. «Bak Nihat, ne iyi oldu, lisansı Türkiye'de yaptın, şimdi diktoranı burada vereceksin» dedi.

Gerçekten Paris'e yirmi üç değil de, yirmi altı yaşında gelmiş olmanın faydasını ben de anlamıştım. Hocama candan teşekkür ettim.

Bu yazıyı hazırlarken, O'nun *Aşk Ahlâkı* adlı eserine bir göz attım. Kitap ilk basıldığında bizler lisede idik. O zaman hevesle okumuştuk. Doğrusu pek de derinliğine anlayabildiğimi zannetmiyorum. Aradan şimdi kırk altı yıl geçti. *Aşk Ahlâkı*'na bir daha baktığımda, bir nokta özellikle dikkatimi çekti. Kitabın 5. ve 6. sayfalarından:

«Ruhun kudreti ihtiras ile fiile geçecek, ahlâk toplumda gerçekleşerek siyasete ulaşacaktır.

«Tutku, teori ile pratiğin kişilikte birleşmesi demektir.

«*İhtirasın gayreti, insanlık için gayrettir. Bütün ülküler (idealler), hedefi insanlık olan bütün büyük eylemler, tutkunun ve sevginin (aşkın) eseridir.*

«Passion hem tasavvur, hem fiildir. Hem teori hem pratiktir.

«*İhtiras, insanı eşyaya indirmek ve ideal arkasından hakikati görerek koşmaktır. Vatanın gerçeğini insanlığın ideali ile, kör kütlenin hakikatını hür kişilerin hayaliyle birleştirmektir. Biz her yerde, eskidenberi, büyük fikir yapılarını kitap sahifelerinde bırakan tenbel düşünürlerle, hiç bir ideale bağlanmayan, kör fiilden başka düstur tanımayan devlet adamlarını görmeye alışkınız. Bütün Osmanlı tarihinde bu iki insan örneğine misal olacak pek çok kimse gösterebiliriz.»*

Hilmi Ziya Ülken, bu düşüncesi ile gerçek devlet adamına olan hasretini ortaya koymuştur. Aradığı kişi: hem insancıl, hem yurtsever, hem de bir ideale doğru ihtirasla atılan birisi..

Böyle bir insan Türkiye’imizde yaşamıştır. Hem de yakın zamanda.. Bu, Mustafa Kemal Atatürk’tür. O, Aşk Ahlâkı’na erişmiş bir insancıl yurtseverdir..

Şu sözleri Atatürk söylemiştir:

«İnsan mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli ve kendi milletinin mutluluğuna ne kadar kıymet veriyorsa bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır.» (Ankara’da Romanya Başbakanı Antanesko ile görüşmesi, 20 Mart 1937).

Tam Hilmi Ziya hocanın târif ettiği devlet adamı: Düşünce yüksekliği, aşk ahlâkı ve yurdunu kurtarmak, milletini yüceltmek için ihtiras mertebesinde bir atılım, eylem..

Ve daha da önemlisi: Tam bir başarı..

Başta da işaret ettiğim gibi, Hilmi Ziya Ülken ile yakın çalışmam lise öğrenciliğim dönemindedir. Bu, benim için müstesna bir talih olmuştur. Kişiliğin belirginleştiği yıllarda, Hocamızın yüksek seviyeli varlığından, derslerinden, yararlanabildiğimi sanıyorum.

Ruhu şâd olsun. O’nu saygıyla, şükranla anıyorum.